

Nastanak saksofona, njegova afirmacija u Europi tijekom 19. stoljeća i istaknute orkestralne dionice 20. stoljeća

Prežgaj, Patrik

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:191171>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-04**



Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VII. ODSJEK

PATRIK PREŽGAJ

NASTANAK SAKSOFONA, NJEGOVA
AFIRMACIJA U EUROPI TIJEKOM 19.
STOLJEĆA I ISTAKNUTE ORKESTRALNE
DIONICE 20. STOLJEĆA

DIPLOMSKI RAD



ZAGREB, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VII. ODSJEK

NASTANAK SAKSOFONA, NJEGOVA
AFIRMACIJA U EUROPI TIJEKOM 19.
STOLJEĆA I ISTAKNUTE ORKESTRALNE
DIONICE 20. STOLJEĆA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: red. prof. art. Dragan Sremec

Student: Patrik Prežgaj

Ak.god. 2022/2023.

ZAGREB, 2023.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

red. prof. art. Dragan Sremec

Potpis

U Zagrebu,

Diplomski rad obranjen

POVJERENSTVO:

1. red. prof. art. Saša Nestorović _____

2. red. prof. art. Marina Novak _____

3. red. prof. art. Dragan Sremec _____

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu pratimo razvitak i postepenu afirmaciju saksofona, stavljajući ih u kontekst sa životom njegovog tvorca, sukobima, uspjesima i problemima pri njegovom afirmiranju. Cilj rada je približiti čitateljima priču o nastanku ovog instrumenta, uvidjeti razloge zbog kojih je njegova afirmacija tekla teško i sporo, te iznijeti najvažnije orkestralne dionice za saksofon.

U prvom dijelu rada nalazi se povijesni pregled ranog života Adolphea Saxa, tvorca saksofona, kao i nastanak samog instrumenta.

Drugi dio rada bavi se pitanjem zašto saksofon nikada nije postao standardnim članom simfonijskog orkestra. U ovom dijelu analiziramo kritike, kako ondašnjih skladatelja i glazbenika, tako i šire publike. Donosimo i pregled prvih orkestralnih djela u kojima se saksofon pojavljuje s kratkom analizom.

Potom pratimo popularizaciju saksofona u Americi i odmak od klasične glazbe, a na kraju ističemo i detaljnije analiziramo najvažnije saksofonističke dionice u orkestralnim partiturama europskih skladatelja 20. stoljeća.

ključne riječi: saksofon, simfonijski orkestar, Adolphe Sax, orkestralna sola

ABSTRACT

In this graduate thesis, we follow up the development and the gradual affirmation of the saxophone by connecting it with the life of its creator, conflicts, successes and problems that appeared along the way. The main goal of this work is to familiarize the readers with the story of this instrument's creation, acknowledge the reasons why its affirmation was a slow and a painful process, as well as to present the most important orchestral parts for the saxophone.

The first part of the work provides a historical overview of an early life of Adolph Sax, an inventor of saxophone, together with the invention of an instrument itself.

The second part deals with the question why the saxophone never entered the symphonic orchestra as a standard instrument. In this part, we analyze the critics of composers and musicians of the time, as well as the critics of the wider audience. Furthermore, we present an overview of the first orchestral works that contained the saxophone part, together with a brief analysis.

Next, we follow the popularization of the saxophone in America and its departure from classical music. Finally, we highlight and analyze the saxophone most important parts in the orchestral compositions written by the 20th century European composers.

key words: saxophone, symphony orchestra, Adolphe Sax, orchestral solos

SADRŽAJ

SAŽETAK

1. UVOD.....	1
2. RANI ŽIVOT ADOLPHEA SAXA.....	1
3. NASTANAK SAKSOFONA	3
4. POZITIVNE KRITIKE	4
5. PRVA ORKESTRALNA DJELA	6
6. TEŽAK PUT KROZ DRUGU POLOVINU 19. STOLJEĆA	11
7. NOVO LICE SAKSOFONA	15
8. PUT U ORKESTRALNE PARTITURE EUROPSKIH SKLADATELJA 20. STOLJEĆA.....	16
8.1. Maurice Ravel – <i>Boléro</i> (1928.)	16
8.2. Sergej Rahmanjinov – <i>Simfonijski plesovi</i> , Op. 14.....	17
8.3. Richard Strauss - <i>Symphonia Domestica</i> , Op. 53.....	19
8.4. Modest Petrovič Musorgski – <i>Slike s izložbe</i> , ar. Maurice Ravel	21
8.5. Sergej Prokofjev – <i>Romeo i Julija</i> , suita 1. i 2., Op. 64	22
8.6. Aram Hačaturjan – <i>Ples sablji</i> (iz baleta <i>Gajane</i>).....	23
8.7. Dmitrij Šostakovič, Levon Avotmjan: <i>Suita za raznovrsni orkestar</i> (<i>Suite for variety orchestra</i>).....	24
9. ZAKLJUČAK	25
10. LITERATURA.....	27
11. SADRŽAJ ILUSTRACIJA I NOTNIH ZAPISA	30

1. UVOD

Od njegova izuma 1846. godine, saksofon možemo čuti u najraznovrsnijim stilovima glazbe. Međutim, pri spomenu saksofona, većina će ga ljudi predočiti u kontekstu jazz ili pop glazbe. Bilo to opravdano ili ne, prvotna ideja njegovog izumitelja ipak je bila da saksofon stekne značajnu ulogu u klasičnoj glazbi. Belgijac Adolphe Sax (1814.-1896.) zamislio ga, dakle, kao spoj limenog i drvenog duhačkog instrumenta, kao posrednika u zvukovnoj boji između puhača i gudača u simfonijskom orkestru. Pojavio se u mnogobrojnim orkestralnim djelima (operama, simfonijskim pjesmama, koncertima, simfonijama), ali nikada nije postao ustaljeni instrument u orkestralnim partiturama. Skladatelji su cijenili njegove zvukovne mogućnosti, a kritika i publika ga je vrlo dobro prihvatila, no to nije bilo dovoljno.

2. RANI ŽIVOT ADOLPHA SAXA

Belgijski izumitelj instrumenata Antoine-Joseph „Adolphe“ Sax rođen je u Dinantu 6. studenog 1814. u obitelji koja se bavila proizvodnjom i izumom instrumenata, a njegov otac Charles bio je *Facteur du Roi a Brussels* (Kraljevski graditelj glazbala u Briselu). Već u ranoj dobi naučio je izbušiti tijelo klarineta i izraditi zvono limenih instrumenata, a formalno obrazovanje stekao je na Konzervatoriju u Bruxellesu gdje je studirao flautu i klarinet.¹ 1830., u dobi od šesnaest godina, sudjelovao je kao izlagač na Industrijskom sajmu u Bruxellesu i ondje predstavio neke od svojih prvih tvorevina. Bili su to klarinet i dvije flaute napravljene od slonovače, a suci su izume proglasili izvrsnima². Sax je do 1838. završio svoju obnovu/rekonstrukciju bas klarineta, a verzija kakvu je on osmislio, s manjim razlikama, koristi se i dan danas³. Kao vrsni klarinetist, znao je iskoristiti svoje sviračko umijeće pa bi često nastupao na svojim instrumentima koji bi se pokazali boljima od tadašnjih instrumenata. Tako je bilo i s bas klarinetom. Čuvši ga kako svira, francuski je skladatelj François Antoine Habeneck istog trena inzistirao da se upravo

¹ Howe, Robert. *The Invention and Early Development of the Saxophone*. Journal of the American Musical Instrument Society 29, 2003., str. 98

² Segell, Michael. *The Devil's Horn: The Story of the Saxophone, From Noisy Novelty to King of Cool*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2005., str. 12

³ McBride, William. *The Early Saxophone in Patents 1838-1850 Compared*. The Galpin Society Journal 35, ožujak 1982., str. 113

bas klarinet ustali u orkestrima⁴. Prijelomni trenutak u kojem je Sax odlučio da će se preseliti u Pariz dogodio se na Industrijskom sajmu u Bruxellesu 1841. Ispitni odbor smatrao je da njegovi patenti zaslužuju zlatnu medalju, no Središnji žiri odbio je prijedlog, navodeći da „ako dobije zlatnu medalju, neće imati ništa bolje za predstaviti sljedeće godine“. Adolphe Sax je odgovorio britkim tonom: „Ako sam premlad za zlato, onda sam prestar za srebro“⁵.

Adolphe Sax je, preselivši se u Pariz 1843., otvorio svoju radionicu na No. 10 Rue Neuve Saint-Georges (Slika 1). Tijekom prvih nekoliko mjeseci nakon preseljenja, gotovo bez novaca, uspio je nastupajući zaraditi dovoljno novca da radionica može opstati. U novoj radionici i okruženju pogodnom za rad na novim glazbalima, Sax je krenuo u proizvodnju svojih glazbala na kojima je često nastupao kako bi ih promovirao u što boljem svjetlu. 1847. godine, u blizini radionice otvara i koncertnu dvoranu kapaciteta oko 400 sjedala. Berlioz je podržao otvorenje dvorane jer je i sam kazao da je Parizu potrebna manja koncertna dvorana za komorne sastave⁶.



Ilustracija 1: Saxova tvornica u No. 10 Rue Neuve Saint-Georges u Parizu⁷

⁴ Horwood, Wally. *Adolphe Sax, 1814-1894: His Life and Legacy*. England: Egon Publishers Ltd., 1983., str. 23

⁵ Hemke, Frederick. *The Early History of the Saxophone*. DMA diss., University of Wisconsin, 1975., str. 15

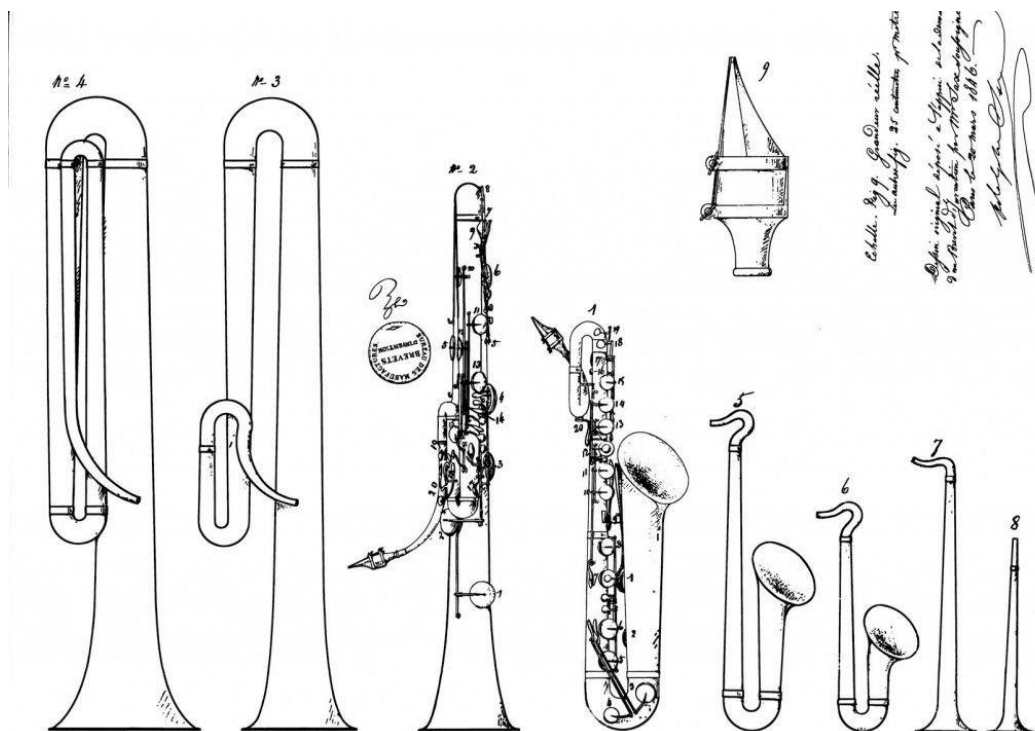
⁶ Berlioz, Hector. *Nouvelle salle des concerts d'Adolphe Sax*. *Journal des débats*, 14. veljače 1847., 2. str.

⁷ Harskamp, Jaap. *The Saxophone: Born in Belgium, Raised in the USA*.

<https://www.newyorkalmanack.com/2020/10/saxophone-born-in-belgium-raised-in-the-usa/> (pristup: 1.05.2023.)

3. NASTANAK SAKSOFONA

Saxov prvotni cilj pri izumu saksofona bio je poboljšati zvuk, boju i stapanje niskih drvenih puhača. Smatrao je da fagot nema dovoljno dobru boju da poveže drvene i limene duhačke instrumente, a za ofiklejdu je izjavio kako stvara „najneugodniji mogući zvuk“.⁸ Prvi nacrti Adolpha Saxa ukazuju da je saksofon zapravo spoj dva instrumenta: bas klarineta i ofiklejde. (Slika 2).



Ilustracija 2: Saxov originalni nacrt saksofona iz 1846.

Nacrt koji vidimo na Slici 2, poznatiji kao Francuski patent, prikazuje porodicu saksofona od 8 članova. Detaljno su iscrtani samo bariton i bas saksofon. Čini se da je Sax već tada u planu imao konstruirati vrlo različite vrste saksofona, od sopranina (prvi zdesna) do kontrabasa (prvi slijeva).⁹

Saxov prijatelj i skladatelj, Georges Kastner, napisao je u svojoj knjizi o saksofonu sljedeće: „Proučavajući sastav orkestara i uspoređujući razne zvukovne boje unutar

⁸ McBride, str. 113

⁹ McBride, slika 122

njega, gospodin Adolphe Sax je razvio prvu ideju o saksofonu. Doista, u našim vojnim orkestrima, drveni puhački instrumenti nemaju snagu natjecati se protiv sekcije limenih puhača, dok su u našim simfonijskim orkestrima gudački instrumenti nemoćni kada pokušaju nadglasati puhačke instrumente. Bilo je potrebno osmisliti neku vrstu prijelaza, posrednika, koji ne bi prekrrio dinamički slabije instrumente, te kojeg, s druge strane, ne bi nadglasali dinamički jači instrumenti. Moramo se složiti da je saksofon stigao kao rješenje ovog teškog problema, i da igra nemjerljivu ulogu u našim vojnim i simfonijskim orkestrima¹⁰.

Iz komentara možemo zaključiti da je Sax imao istomišljenike i da je Kastner bio jedan od njih. On je također uvidio potrebu za posrednikom između puhača i gudača, i vjerovao da Sax svojim novitetima značajno doprinosi razvitku orkestrara.

4. POZITIVNE KRITIKE

Prvi je posjet Parizu Adolphe Sax obilježio nastupom na Pariškom konzervatoriju u lipnju 1842. godine. Tijekom posjeta, upoznao je najistaknutije pariške glazbenike kao što su Hector Berlioz, Fromental Halévy, George Kastner, Daniel-François Auber, Gaspard Spontini, Gaetano Donizetti, François Antoine Habaneck i drugi.¹¹ Mogli bismo zaključiti da su ove okolnosti – mogućnost razmjene ideja i mišljenja – bile samo još jedan dodatan razlog za njegovo preseljenje u Pariz koje je nedugo nakon toga i uslijedilo.

Berlioz, koji je postao jedan od najvećih zagovaratelja saksofona i dobar prijatelj Adolpha Saxa, opisao je koncert u francuskim novinama *Journal des débats*:

Glazbeni instrumenti Adolpha Saxa

„Revolucija je na pomolu, a gospodin Adolphe Sax ... tome snažno doprinosi ... Saksofon (Le Saxophon), nazvan prema svome izumitelju, je limeni instrument s devetnaest tipki čiji je oblik uvelike sličan ofiklejdi. Njegov usnik sličan je onome koji koristi bas klarinet, iako je saksofon limeni instrument. Dapače, saksofon postaje predstavnik nove skupine instrumenata, limenih puhača s piskom. Ima raspon od 3

¹⁰ Kastner, Georges. *Méthode complète et raisonnée de Saxophone*. Paris: Brandus et Cie, 1844., str. 22

¹¹ Liley, Thomas. *Invention and Development*. The Cambridge Companion to the Saxophone, ur. Richard Ingham, Cambridge: Cambridge University Press, 1998., str. 4

oktave počevši od B malog ispod crtovlja (bas ključ). Prstomet je srodan flautističkom ili klarinetističkom u drugoj oktavi. Zvuk saksofona rijetke je kvalitete, a prema mom znanju, danas ne postoji basovski instrument koji može biti uspoređen sa saksofonom. Zvuk je pun, mekan, vibrantan, izuzetno moćan i lako mu je smanjiti intenzitet. Smatram ga pouzdanijim, točnijim i nadmoćnim u dubokim tonovima u odnosu na ofiklejdu. Karakter zvuka je potpuno nov i ne slični boji niti jednog drugog instrumenta u orkestru osim donjeg E i F bas klarineta. Zbog svog piska može povećati i smanjiti intenzitet svojih zvukova. Note višeg registra vibriraju intenzitetom koji bi uspješno mogao izvoditi melodijske linije. Prirodno, instrument nikada neće biti prigodan za brze pasaže ili komplicirane rastvorbe. Ali basovski instrumenti ni nisu napravljeni za izvedbu ugodnih pasaža. Umjesto žaljenja, moramo se usuglasti da je nemoguće saksofon koristiti na kriv način koji bi uništio njegovu veličanstvenu prirodu, prisiljavajući ga na neukusan glazbeni kič. Skladatelji će biti vrlo zahvalni kad se instrumenti g. Saxa počnu upotrebljavati. Ako će ustrajati, dobit će podršku svih prijatelja glazbe.“¹²

Kako se može zaključiti iz Berliozovog članka, riječ je bila o bas saksofonu, koji je bio fizički najbliži ofiklejdi dok se zvukovno najviše stapao s dubokim tonovima bas klarineta. Budući da su tadašnji saksofoni imali tijelo ofiklejde, Berlioz je savjetovao da se za saksofon ne pišu brze pasaže.

Berlioz je i kasnije vrlo lijepo govorio o saksofonu: „On plače, jeka i sanja. Vlada krešendom i može smanjiti ton dok ne postane jeka jeke...sve dok njegov zvuk ne postane sumračan.“¹³

I šira kritika je vrlo dobro prihvatila saksofon, pohvalivši njegovu boju tona, dinamičke mogućnosti i zvuk; u članku koji je izdan 10. rujna 1843. u francuskom muzičkom tjedniku *Revue et gazette musicale*, glazbeni kritičar i pisac Henri Blanchard napisao je:

„Doduše, Adolphe Sax nije bio sasvim obeshrabren te je, kako bi pronašao utjehu nad preprekama na koje je nailazio na svakom koraku, izradio potpuno nov instrument kojeg je, kao ponosan otac, nazvao saksofon. Taj je instrument imao nizak, plemenit i

¹² Berlioz, Hector. *Nouvelles: Instruments de Adolphe Sax*. Journal des débats, 12. lipnja 1842., str. 3, prevedeno na engleski u Hemke. *Early History*, str. 22-3

¹³ McBride, str. 113

zreo ton; bio je napravljen od mjedi s cijevi dugom oko 2.4 metra. Ona je bila u obliku paraboličnog konusa i imala devetnaest tipki koje zatvaraju rupe promjera i do oko 5 centimetara. ... Gospodin Sax je s pravom tvrdio da je zvuk dubokih drvenih puhačkih instrumenata preglasan ili premekan. Ofiklejda, koja se svira forte zajedno s trombonima, često ima hrapav, neujednačen i, povrh svega, neskladan zvuk, kako u koncertnoj dvorani, tako i na otvorenom. Takve je zvukove vrlo teško promijeniti. S druge strane, fagot je isključivo dobar za pratnju i određene efekte koji su mu svojstveni; gotovo da je neupotrebljiv za sviranje forte. Osim njega, ne postoje instrumenti koji zvuče skladno sa žičanim instrumentima, no fagot je beskoristan za vanjske nastupe jer ne može nadići oštar zvuk limenih instrumenata. Saksofon doskače ovom problemu: zbog njegove sonornosti, može se prilagoditi bolje od bilo kojeg drugog instrumenta. Počevši od njegovog niskog zvuka, koji rezonira sa svečanim, gromoglasnim tonom orgulja, pa sve do najnježnijeg intoniranja sličnog ljudskom glasu, saksofon se slaže sa svim vrstama zvučnosti. Ovaj lijep i zanimljiv instrument je eklektičan spoj najčišćih i najuglađenijih efekata zvučnog tijela.“¹⁴

Talijanski skladatelj Gioachino Rossini posjetio je radionicu g. Saxa 1844., a kasnije je uvrstio studij saksofona na Konzervatorij u Bolonji. Izjavio je: „Zvukovne boje saksofona tvore najljepšu paletu s kojom sam se do sada susreo.“¹⁵

5. PRVA ORKESTRALNA DJELA

Prvo djelo u kojem se pojavio saksofon bilo je *Chant Sacré* kojeg je Berlioz posvetio instrumentima Adolphe Saxa. Šest instrumenata za koje je pisao bili su pikolo truba u B, vojnička truba u Es, bas vojnička truba u B, sopran klarinet, bas klarinet i saksofon. Djelo je izvedeno 3. veljače 1844. pod nazivom *Hymn pour les instruments de Sax*.¹⁶ Jean-George Kastner prvi je upotrijebio saksofon u svojoj orkestralnoj partituri. Opera *Posljedni kralj Jude (La dernier roi de Juda)* premijerno je izvedena na Pariškom konzervatoriju 1. prosinca 1844. Bila je to prva i zadnja izvedba te opere.¹⁷ Kastnerov

¹⁴ Blanchard, Henri. *Adolphe Sax*. Revue et gazette musicale de Paris 10/37, 10. rujna 1843., str. 315, prevedeno na engleski u Hemke, *Early History*, str. 29

¹⁵ Kochnitzky. *Sax and His Saxophone*, str. 18

¹⁶ Kochnitzky. str. 17-18

¹⁷ Cottrell, Stephen. *The Saxophone*. New Haven: Yale University Press, 2012., str. 104

najveći doprinos saksofonu bio je *Manuel général de musique militaire* iz 1848. u kojem se prvi puta pojavljuje ilustracija saksofona.¹⁸

Giacomo Mayerbeer koristio je saksofon u svojoj operi *Prorok (Le Prophète)*, ali ga je tijekom probe odlučio ipak maknuti iz partiture. U novoj snimci iz 2017. saksofonska dionica je vraćena u produkciju pa možemo čuti originalnu Mayerbeerovu dionicu saksofona iz 1849.¹⁹

Jacques Francois Fromental Halévy je 1852. napisao operu *Lutajući Židov (Le Juif errant)* u kojoj se pojavljuju čak četiri saksofona: sopran u B, 2 alta u Es i bas u C. Tijekom 1852. i 1853. u Pariškoj Operi, ovo je djelo izvedeno oko 50 puta, a jedan od saksofonista bio je i sam Adolphe Sax.²⁰

Skladatelji toga vremena imali su vrlo dobre komentare o saksofonu, a mnogo njih se složilo kako bi se jako dobro uklopio u stalni sastav simfonijskog orkestra. Međutim, čak i oni koji su ga jako simpatizirali ga se katkada nisu usudili uvrstiti u svoja djela. Hector Berlioz u svojoj partituri za *Dans le ciel*, epilogu djela *Prokletstvo Fausta* (1845.-1846.), napominje kako je mislio dodati saksofon. U autografu su iznad engleskog roga, flauti i klarineta zapisana dva crtovalja za saksofone, ali ih nije stavio u konačnu verziju.²¹

Prva poznata opera u kojoj se našao saksofon, a izvodi se dan danas, je *Hamlet* francuskog kompozitora Ambroisea Thomasa, premijerno izvedena 1868. Thomas je od kasnih 1850-ih bio profesor kompozicije na Pariškom konzervatoriju, a kasnije je na Konzervatoriju obnašao ulogu ravnatelja.²² On je za dionicu saksofona u *Hamletu* htio napisati virtuozan solo, ali je za to trebao i osobu koja to može izvesti pa je tu ulogu preuzeo sam Adolphe Sax.²³ U *Hamletu*, solo na alt saksofonu nalazi se u drugom činu, u sceni u kojoj Hamlet optužuje svog ujaka za ubojstvo svoga oca. Za vrijeme sola, saksofon se jako ističe jer često ostaje kao jedini instrument u orkestru, a sadrži

¹⁸ La May, Thomasin. Revidirao A. Carter, Stewart. *Kastner, Jean-Georges*. Grove Music Online, Oxford Music Online, <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.14753> (pristup: 3.05.2023.)

¹⁹ <https://theoperaticsaxophone.com/adolphe-sax-at-the-paris-opera/> (pristup: 4.05.2023.)

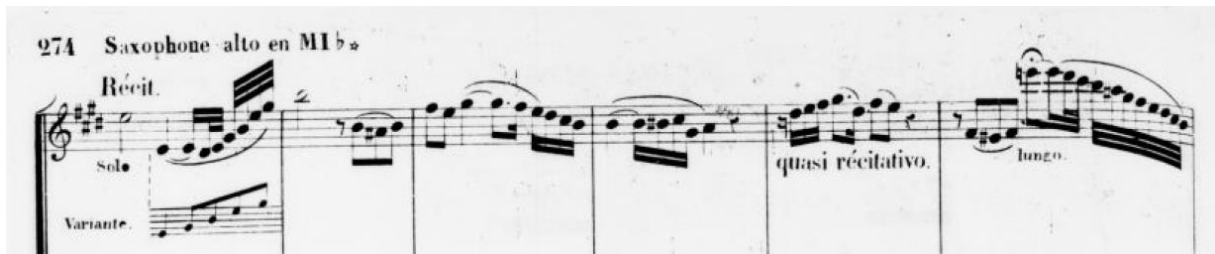
²⁰ De Keyser, Ignace. Ur. Polk, Keith i Carter, Stewart. *Adolphe Sax and the Paris Opéra*. Brass Scholarship in Review: Proceedings of the Historic Brass Society Conference, Cité de la Musique, Paris, 1999. United Kingdom: Pendragon Press, 2006., str. 145

²¹ Howe, str. 120

²² Smith, Richard Landham. *Thomas, (Charles Louis) Ambroise*. Grove Music Online, Oxford, <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.27856> (pristup 5.05.2023.)

²³ Cottrell. *The Saxophone*, str. 34.

brze pasaže i rastvorbe. Zapisan je u rasponu od dvije oktave i čiste kvarte, od h malog (u standardnom štumu d mali) do e3 (standardni g2). Tonalitet je E-dur, s prijelazom u H-dur (Slika 3.).



Notni primjer 1: Početak sola na alt saksofonu u drugom činu u stavku *Recit et Prologue*, taktovi 10.-15., izvadak iz partiture²⁴

U četvrtom činu u *Scene du bouquet* nalazi se i drugi saksofonski solo. Ovoga puta, mjera je trodobna (valcer), a saksofon, iako ne toliko eksponiran kao u prvom solu, i dalje vodi glavnu melodijsku liniju u orkestru. Solo se ponavlja na strani 525., ali ovoga puta s bariton saksofonom, u intervalu od oktave. Ovo je vjerojatno prvi zapisani solo bariton saksofona u povijesti (Slika 4).²⁵

²⁴ Prema: *IMSLP*, Hamlet (Thomas, Ambroise), str. 274
<https://s9.imslp.org/files/imglnks/usimg/1/15/IMSLP671409-PMLP71725-Thomas-HamletFS.btv1b10071189w.pdf> (pristup: 5.05.2023.)

²⁵ https://theoperaticsaxophone.com/ambroise-thomas-the-father-of-operatic-saxophone/#_ftn1 (pristup: 5.05.2023.)

Saxop: Alto et
Saxo Bary: unis.

The image shows a musical score for Saxophone Alto and Baritone. It is in 3/4 time and G major. The first staff starts with a dynamic marking of *mf*. The melody consists of a series of eighth and quarter notes, with some slurs and accents. The second staff continues the melody with similar rhythmic patterns and some rests.

Notni primjer 2: Solo na alt i bariton saksofonu u četvrtom činu u sceni *La Freya* (Polka) koji kreće u 51. taktu nakon oznake tempa *Allegro moderato*. Solo je prepisan iz partiture.²⁶

Ambroise Thomas koristio je saksofon i u svojim operama *Françoise de Rimini* (1882.) i *La Tempête* (1889.).

Jedan od zasigurno najpoznatijih sola saksofona u orkestru nalazi se u orkestralnoj suiti *Arležanka* (*L'Arlésienne*) francuskog skladatelja Georges Bizeta (Slika 5.). Naime, kao mladi i do tada nepoznati skladatelj, Bizet je zarađivao novac izrađujući klavirske izvatke uspješnih opera. Kada je Ambroise Thomas tražio nekoga da napravi četveroručni klavirski izvadak za *Hamleta*, za posao je odabrao upravo njega. Upravo je *Hamlet* opera koja je Bizeta upoznala sa saksofonom. 1872. napisao je glazbu za predstavu *L'Arlésienne* Alphonsa Daudeta, koja je doživjela neuspjeh, a Bizet je glazbu za predstavu iskoristio u svojoj orkestralnoj suiti. Za suitu je dodao solo na alt saksofonu, a iako je predstava dobila negativne kritike, orkestralna suita doživjela je velik uspjeh.²⁷ Bizet je umro 1875. u 39. godini života, a njegova druga orkestralna suita *Arležanka* izdana je posthumno. Njegov aranžer, Ernest Guirard, iskoristio je preostali materijal iz predstave iz 1872. te je 1879. premijerno izvedena i druga *Arležanka* u kojoj također nalazimo solo na alt saksofonu.²⁸

²⁶ Prema: *IMSLP*, Hamlet (Thomas, Ambroise), str. 525-526
<https://s9.imslp.org/files/imglnks/usimg/1/15/IMSLP671409-PMLP71725-Thomas-HamletFS.btv1b10071189w.pdf>

²⁷ Macdonald, Hugh. *Bizet, Georges*. Grove Music Online, Oxford Music Online,
<https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.51829> (pristup 5.05.2023.)

²⁸ <https://theoperaticsaxophone.com/georges-bizet-larlesienne/> (pristup: 7.05.2023.)

(E) Andante molto ♩ = 63 *espressivo assai*
 Solo
p
poco *cresc.*
poco sf *p* *dim.* *pp* 5

Notni primjer 3: Saksofonski solo iz prvog stavka Arležanke br. 1 Georges Bizeta. Isti solo napisan je u dionici prvog klarineta kao alternativno rješenje ako saksofon ne sudjeluje u izvedbi. Započinje u drugom taktu slova nakon oznake tempa *Andante molto*, a zapisan je u rasponu od C1 do C3.²⁹

Tijekom 19. stoljeća, saksofon se u orkestru najviše koristio u operama koje su tradicionalno bile „testno tlo“ za nove instrumente. Najpoznatiji primjeri su *Sylvia* Léa Delibesa, *Herodija (Hérodiade)* i *Werther* Julesa Masseneta, *Fervaal/Vincenta* D’Indyja i *Hulda* Césara Francka.

Osim što se saksofon počeo koristiti u sastavima poput orkestrara, bilo je vrijeme da se za saksofon počne pisati repertoar za solo izvođenje. Adolphe Sax je dao svoj doprinos i u ovom segmentu. Između 1850. i 1870. vodio je izdavačku kuću u Parizu koja je izdala nešto više od dvjestotinjak djela, od kojih je oko 35 bilo namijenjeno za saksofon i klavir.

Postojanje studija saksofona na Pariškom konzervatoriju ovdje se također pokazalo ključnim. Većina djela koja su ondašnji skladatelji napisali bila su namijenjena upravo za godišnje ispite saksofona na Konzervatoriju, te je povod za pisanje djela bio održavanje studija. Među skladateljima koji su pisali za saksofon bili su Jean-Baptiste Singelée, klarinetist Hyacinthe Klosé i kornetist Joseph Arban. Djela su bila pisana u stilu *solo de concours*.

²⁹ Ronkin, Frascotti. *The Orchestral Saxophonist (Volume One)*. Roncorp publications, 1978., str. 6

Na ovaj se način tijekom godina ustalila i proširila praksa pisanja saksofonističkih djela.³⁰

6. TEŽAK PUT KROZ DRUGU POLOVINU 19. STOLJEĆA

Kao i svaki veliki revolucionar, Sax je imao mnogo neprijatelja, osobno i poslovno. Zbog svojeg ega i vatrene prirode često je završavao u lošim odnosima s ljudima koji bi se protivili njegovim izumima ili stavovima. Jedno od prvih većih Saxovih ostvarenja i događaja u životu bio je skup na trgu Champ-de-Mars.

1844., general De Rumigny predložio je Saxu da pošalje pismo Francuskoj vojsci u kojem predlaže da vojni orkestar koristi njegove instrumente. General De Rumigny htio je unaprijediti orkestar budući da su Pruski i Austrijski vojni orkestri toga vremena zvučali puno bolje. U novinama *L'illustration* napisao je: „Tko god je čuo Austrijski ili Pruski orkestar, zasigurno se stao smijati kada je čuo Francuski pukovnički orkestar.“³¹ Sax je u pismu objasnio da dosadašnji puhački instrumenti, pogotovo duboki, nisu prilagodljivi za sviranje na otvorenom prostoru. Planirao je poboljšati takvo stanje uvođenjem svojih sakshorna (vojne trube s klipnim ventilima) i bas saksofona.³² Ostali pariški izrađivači glazbala su se protivili toj ideji jer bi to štetilo njihovom poslu. Kako je industrijska revolucija napredovala, oni su se snažno oslanjali na glazbenike koji bi živjeli u selima blizu Pariza i opskrbljivali ih zamjenskim dijelovima za njihove instrumente. Adolphe Sax predstavljao je prijetnju za njihov posao jer je on sam izrađivao sve potrebne dijelove za svoje instrumente. Tako je sazvana komisija koja bi prosudila mogu li Saxovi instrumenti ući u upotrebu. Ona se sastojala od akustičkih stručnjaka iz vojske i najcjenjenijih francuskih skladatelja, među kojima je bio Saxov vrlo dobar prijatelj, Hector Berlioz.³³

„Rat orkestara“ održao se 22. travnja 1845. na trgu *Champ-de-Mars*, gdje se danas nalazi Eiffelov toranj. Jedan orkestar se sastojao od instrumenata koji su tada svirali u vojnom orkestru, a drugi je uključivao i instrumente Adolpha Saxa. Orkestre je došlo slušati oko 20 tisuća Parižana. No međutim, sedam članova Saxovog orkestra nije se

³⁰ Ferraro, Matthew. *The Missing Saxophone: Why the Saxophone Is Not a Permanent Member of the Orchestra*. Youngstown State University, svibanj, 2012., str. 27

³¹ Hemke, str. 193.

³² Horwood, str. 29.

³³ Segell, str. 17

pojavi, među kojima su bila i dva bas saksofonista. To se dogodilo jer je Saxova konkurencija podmitila i prisilila članove da odstupe. Iako brojčano slabiji, Saxov orkestar proglašen je boljim, a izvješće koje je komisija dala Ministarstvu rata 9. kolovoza 1845., donijelo mu je i službenu pobjedu.³⁴

Ovo je bio tek početak „rata“ između Saxa i ostalih pariških proizvođača glazbala. Tijekom svog života bio je žrtva mnogih sudskih postupaka, podmićivanja i sabotaza. Nakon pobjede na „ratu orkestrara“ i odluke Francuske Vlade da se njegovi instrumenti koriste u vojnom orkestru, njegovi protivnici pokrenuli su niz postupaka kako bi ga zaustavili i potrošili, psihički i financijski. 3. ožujka 1846. na zahtjev pariških glazbara je izdan sudski nalog u kojem su ispitali valjanost njegovih izuma i Vladinu odluku o uporabi njegovih instrumenata. Također su naglasili i da je saksofon javno vlasništvo, budući da je na njemu nastupao, a nije ga službeno patentirao. Sud je, na sreću Saxa, zaključio da se instrument može patentirati i da nije javno vlasništvo.³⁵

Kako se s vremenom nalazio u sve lošijoj financijskoj situaciji, bankrotirao je čak dvaput, a nerijetko je bio u ogromnim dugovima.³⁶ Kako je vrlo često bio optužen za neautentičnost svojih instrumenata, bio je primoran plaćati sudske troškove. Njegovi konkurenti bi kupovali njegove instrumente, a zatim bi ih izvezli u strane zemlje i tamo im dali ponovo ugravirati serijske brojeve. Zatim bi ih ponovo vratili u Francusku i tamo optužili Saxa da ih je kopirao. Ta taktika nije uspjela jer je naknadno graviranje serijskog broja bilo loše kvalitete.³⁷

Nad Saxom su pokušana čak dva atentata koja su, na sreću, izvršena pogrešno. Na vrhuncu borbe sa svojim rivalima, ispod njegova kreveta postavljena je bomba, ali je eksplodirala prerano zbog krivog fitilja. Drugi pokušaj ubojstva također se odvio u njegovoj vlastitoj kući kada je njegov vjerni zaposlenik bio izboden nožem umjesto njega. Naime, ubojica je zamijenio Saxa za njegova zaposlenika slične građe i visine, koji je došao u posjet svojem poslodavcu koji nije bio kod kuće.³⁸

Konstantni sudski sporovi i neprestane tužbe dovele su do lošeg publiciteta samog izumitelja i njegovih instrumenata. Lik i djelo Adolpha Saxa doveden je u pitanje, a

³⁴ Liley, str. 5

³⁵ Waterhouse, William, ur. Lyndesay G. Langwill, *The New Langwill Index. Dictionary of Musical Wind-instrument Makers and Inventors*. London, Bingham, 1993., str. 11, 348

³⁶ Hemke, str. 130

³⁷ Ferraro, str. 23

³⁸ Segell, str. 22

javnost je sve više sumnjala u njegove instrumente i njihovu autentičnost. Jedna od priča koje dokazuju nepovoljnu situaciju Saxa u pariškom glazbenom društvu odvila se u studenome 1863. Gaetano Donizetti htio je u partituri za svoju operu *Don Sebastian* koristiti bas klarinet, ali nitko ga nije htio svirati. Kada je Adolphe Sax predložio da bi on rado odsvirao tu dionicu, ostali glazbenici u orkestru tome su se žustro protivili uz izjavu: „Ako gospodin Sax kroči u orkestar, mi ćemo svi izaći“. Donizetti nije imao druge nego u potpunosti izostaviti bas klarinet.³⁹

Pariški glazbenici bili su protiv upotrebe Saxovih instrumenata zbog izravnog utjecaja izrađivača glazbala čije su instrumente svirali. Takav stav utjecao je i na kompozitore koji su sve više izostavljali saksofon i ostale Saxove instrumente kako bi izbjegli potencijalne neugodne situacije. Tako se razvijao generalni stav da saksofon nije poželjan kao instrument u orkestru.

Jedan od razloga zašto se saksofon u orkestralnim partiturama nije redovito koristio bio je i manjak glazbenika koji su znali svirati saksofon. Berlioz je bio prvi skladatelj koji je uvidio potrebu za formalnom saksofonističkom naobrazbom. Tijekom posjeta Pragu 1846., napisao je pismo kritičaru Humbertu Ferrandu u kojem je predložio da se saksofon podučava na Pariškom konzervatoriju⁴⁰: „Saksofon, najnoviji član porodice klarineta, instrument koji će se pokazati vrlo koristan kada će glazbenici znati iskoristiti njegove kvalitete, bi trebao dobiti svoje mjesto u kurikulumu, jer će ga uskoro svaki skladatelj htjeti koristiti.“⁴¹

1857. na Pariškom konzervatoriju uvedena je posebna nastava saksofona, sakshorne i trombona s ventilom za vojne studente, a kao profesor izabran je Adolphe Sax, a nastava je bila isključivo namijenjena vojnicima koji su svirali u vojnim orkestrima.⁴² Poraz Francuske od Njemačke 1870. doveo je do ukidanja sve vojne nastave, uključujući i nastavu saksofona. Sax je nakon ukidanja bio voljan davati satove na Konzervatoriju besplatno, ali je Vlada smatrala da za to nema potrebe.⁴³

Saksofon je, zbog svoje unikatne boje tona i naprednih tehničkih mogućnosti, većinom shvaćan kao solistički instrument u orkestru pa se koristio samo u pojedinim dijelovima

³⁹ Kochnitzky, str. 16

⁴⁰ Ferraro, str. 30

⁴¹ Hemke, str. 245-50

⁴² Hemke, str. 249-50

⁴³ Hemke, str. 257

skladbe. Tako se razvila praksa da saksofonist bude „zamijenjen“ klarinetistom. Orkestar ne bi zaposlio saksofonista nego bi solo na saksofonu odsvirao klarinetist, koji ne bi imao kvalitetnu saksofonističku naobrazbu. To je rezultiralo izvedbama koje ne bi bile u skladu s onim što saksofon može pružiti te je stvaralo krivu sliku o njegovim pravim mogućnostima. Isto tako, instrument je smatran puno lakšim za savladati u odnosu na ostale drvene puhačke instrumente. Ulogu saksofonista tada bi preuzeli klarinetisti zbog sličnosti usnika i načina puhanja. Članak iz *Revue et gazette musicale* objavljen 1852. potkrepljuje taj navod:

„Za naše čitatelje koji vjerojatno nisu čuli za saksofon, to je instrument od mjedi opremljen tipkama, s usnikom kao kod klarineta, a dodali bismo da je prstomet poprilično sličan onom kod flaute, klarineta, oboe i fagota. Umjetniku koji svira jedan od ovih instrumenata ne treba više od osam dana sviranja da se upozna sa saksofonom.“⁴⁴

Vrlo je moguće da su ovakvi članci jedan od razloga zašto svijest o odgovarajućoj naobrazbi sviranja saksofona nije dosegla potrebnu razinu. Glazbenici i skladatelji vjerovali su da za sviranje saksofona nije potrebno znanje koje se razlikovalo od klarinetističkog. Tako su izvođači i skladatelji dobivali krivu percepciju o tehničkim i zvučnim mogućnostima saksofona. Camille Saint Saens napisao je dionicu za sopran saksofon u svojoj simfonijskoj poemi *Herkulova mladost (La jeunesse 'Hercule)* iz 1877., ali nije mogao naći saksofonista koji bi to odsvirao budući da se saksofon više nije podučavao na Pariškom konzervatoriju.⁴⁵ Ono što je najviše kočilo napredak i orkestralnu literaturu za saksofon kroz 19. stoljeće bio je upravo manjak adekvatnih glazbenika. Skladatelji, ako bi se odlučili uvrstiti dionicu saksofona u svoju partituru, bi je zapisali u nekom drugom instrumentu (najčešće klarinetu) u slučaju da orkestar ne bi imao saksofon. Saksofon se na Pariškom konzervatoriju počeo podučavati tek 1942., kada je profesorom bio imenovan Marcel Mule.

⁴⁴ Deans, Kenneth N. *A Comprehensive Performance Project in Saxophone Literature with an Essay Consisting of Translated Source Readings in the Life of Adolphe Sax*. DMA dis., University of Iowa, 1980., str. 33-4

⁴⁵ Trier, Steven. *The Professional Player*. Ingham, str. 101

7. NOVO LICE SAKSOFONA

Nakon smrti Adolpha Saxa i ulaskom u novo stoljeće, saksofon se „preselio“ u Sjedinjene Američke Države, gdje je doživio potpunu renesansu. Razlog tome bilo je gostovanje Orkestra francuske garde u Americi, u kojem je tada sviralo čak osam saksofona: dva soprana, dva alta, dva tenora i dva baritona. Orkestar je u svibnju 1874. krenuo na turneju od trideset i tri koncerata u trajanju od tri mjeseca, a najistaknutiji nastup bio je na *Jubileju nacionalnog mira* u Bostonu, velikom slavlju povodom završetka Američkog građanskog rata. Tamo su nastupili na poziv organizatora i voditelja američkih orkestara Patricka Gilmorea, koji je, nakon što je čuo njihov nastup, odlučio uvesti saksofon u svoje orkestre.⁴⁶ Između 1873. i 1892. njegov *22nd Regimente band* odsvirao je tisuće koncerata diljem SAD-a, a kao solist među članovima orkestra, bio je saksofonist Edward A. Lefebre, čije je sviračko umijeće tada čulo tisuće ljudi širom Amerike.⁴⁷ Gilmore i Lefebre ključne su figure za popularizaciju saksofona u američkoj javnosti, izravno utječući na sve veću proizvodnju i izradu saksofona. Između 1919. i 1925., za vrijeme *saksofonske ludnice* (*Saxophone craze*), američke kompanije poput Conn-a prodale su oko pola milijuna saksofona, a do 1930. taj broj narastao je do milijun.⁴⁸ Međutim, instrument se postepeno udaljavao od klasične glazbe, bivajući sve popularniji u stilovima zabavne glazbe i *jazza* u SAD-u. Neupitno je da je saksofon u SAD-u osigurao svjetliju i popularniju budućnost nego u Europi, čime je stekao status najuzbudljivijeg instrumenta dvadesetog stoljeća. No upravo je *jazz* bio poveznica između pojedinih europskih skladatelja i njihovog korištenja saksofona u partiturama. Koristili bi ga kada bi htjeli dodati „jazz notu“ ili naglasiti pojedinu situaciju u njihovim djelima. U nekim bi djelima predstavljao „novi svijet“ ili muzički neozbiljnu situaciju.

U sljedećem poglavlju nalaze se neki od najpoznatijih orkestralna sola i dionica saksofona u partiturama europskih skladatelja, koji se mogu naći u knjizi *The Orchestral Saxophonist* Brucea Ronkina i Roberta Frascottija.

⁴⁶ Cipolla, Frank J. *Gilmore, Patrick S.* Grove Music Online. Oxford Music Online. <http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/11152> , (pristup 5.05.2023.), vidjeti i Noyes. *Edward A. Lefebre*, str. 25

⁴⁷ Lindemeyer. *Celebrating the Saxophone*, str. 30; Noyes, str. 3; Dryer-Beers. *Influential Soloists*. Ingham, str. 37

⁴⁸ Murphy, Joseph M. *Saxophone Instruction in American Music Schools before 1940*. The Bulletin of Historical Research in Music Education 18, rujan 1996., str. 6

8. PUT U ORKESTRALNE PARTITURE EUROPSKIH SKLADATELJA 20. STOLJEĆA

8.1. Maurice Ravel – *Boléro* (1928.)

Ravel je *Boléro*, po mnogima svoje najpoznatije djelo, napisao po narudžbi ruske plesačice Ide Rubinstein. Od njega je tražila da orkestrira šest komada za klavir Isaaca Albeniza, ali to nije učinio zbog autorskih prava pa je umjesto toga napisao potpuno novu skladbu koju je temeljio na ritmu španjolskog plesa, bolera.⁴⁹ U to vrijeme, jazz je odjeknuo zapadnom Europom, a Ravel je bio među skladateljima koji su ga pozitivno prihvatili.⁵⁰ 1928. je u Sjedinjenim Američkim Državama imao turneju od 25 koncerata, a s američkim je skladateljem Georgeom Gershwinom slušao *jazz* u Harlemu te posjetio New Orleans, od kuda je *jazz* i potekao. Čini se da postoji izravna poveznica između njegove turneje u Americi 1928. i korištenja saksofona, koji je tada bio smatran *jazz* instrumentom.⁵¹ U svoje je djelo iz 1928. odlučio uvrstiti sopranino u F i sopran saksofon u B, ali sopranino u F nikada nije ni postojao pa je zamijenjen sopranom u B, a sopran je zamijenjen tenorom u B.⁵² U *Boléro* postoje dvije vrlo slične teme u pratnji istog ritma, a saksofoni sviraju drugu, koju je Ravel nazvao „temom ustrajne kvalitete“, zbog ponavljanja neharmoničkog tona Es (u partituri ton Des).⁵³

⁴⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Bol%C3%A9ro> , (pristup 16.05.2023.)

⁵⁰ <https://ehne.fr/en/encyclopedia/themes/arts-in-europe/art-europe-challenged-other/jazz-in-europe> , (pristup 16.05.2023.)

⁵¹ <https://www.classicfm.com/composers/ravel/guides/ravel-15-facts/gershwin-ravel-13/> , (pristup 17.05.2023.)

⁵² <https://www.youtube.com/watch?v=As-Vy7zdqGE#t=06m19s> , (pristup 16.05.2023.)

⁵³ <https://www.youtube.com/watch?v=uGYuL21zQic> , (pristup 16.05.2023.)

6 Tempo di Bolero
moderato assai

Solo

mp espressivo, vibrato

Notni primjer 4: Saksofonski solo u Boleru. Tenor i sopran saksofon sviraju temu B koja je na saksofonu u rasponu od tonova D1 do es3.⁵⁴ U partituri se sola nalaze između taktova 113 i 129 te 131 i 147.

8.2. Sergej Rahmanjinov – Simfonijski plesovi, Op. 14

Simfonijski plesovi iz 1940., prvo je Rahmanjinovo djelo u potpunosti nastalo u Americi, a nažalost i njegovo zadnje veliko orkestralno djelo.⁵⁵ U Simfonijskim plesovima kombinirao je „stari“ s „novim“ svijetom, koristeći stare ruske napjeve i citate iz njegovih simfonija. S druge strane, novi svijet je prikazan u obliku neuobičajenih harmonija, jazz

⁵⁴ Ronkin, Frascotti, str. 38.

⁵⁵ [https://en.wikipedia.org/wiki/Symphonic_Dances_\(Rachmaninoff\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Symphonic_Dances_(Rachmaninoff)) , (pristup 17.05.2023.)

elemenata i korištenja saksofona, koji se pojavljuje u prvom stavku. Ruski skladatelji u to vrijeme nisu koristili saksofon, osim Aleksandra Glazunova, koji je dirigirao na premijeri Rahmanjinovljeve prve simfonije.⁵⁶ Solo na alt saksofonu pojavljuje se u prvom stavku, nakon prvog, bržeg dijela, u pratnji ostalih puhača.

The image shows a musical score for the solo saxophone part in the first movement of the Symphonic Dances. The score is in 3/4 time, key of D major, and marked 'Lento'. It features a solo line starting at measure 11 with dynamics 'mf' and 'molto espressivo'. The piece concludes at measure 108 with dynamics 'p' and 'dim.'. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

Notni primjer 5: Solo na alt saksofonu u prvom stavku Simfonijskih plesova.⁵⁷ U partituri solo započinje u taktu br. 86 i završava u taktu br. 108.

Ova vrlo lirski melodija, koju svira alt saksofon, dijeli se na tri dijela: dva kraća u *mezzo forte* dinamici i treći, duži, koji počinje *forte* dinamikom. Isti melodijski materijal kasnije ponavljaju gudači.

⁵⁶ <https://www.gramophone.co.uk/features/article/rachmaninov-s-symphonic-dances-a-guide-to-the-best-recordings>, (pristup 17.05.2023.)

⁵⁷ Ronkin, Frascotti, str. 34

8.3. Richard Strauss - *Symphonia Domestica*, Op. 53

Strauss je u partituri svoje simfonijske pjesme iz 1903. odlučio uvrstiti čak četiri saksofona: sopran, alt, bariton i bas, s time da je naglasak stavio na bariton i bas.⁵⁸ U *Traktatu o instrumentaciji* (Treatise on Instrumentation) Hectora Berlioza, kojeg je 1904. Strauss proširio i revidirao, njemački skladatelj napisao je o saksofonu:

„...Ovi novodobiveni orkestralni glasovi imaju rijetke i dragocjene kvalitete. U visokom su registru mekani, no i prodorni, dok su u niskom registru puni i bogati. U srednjem su pak registru vrlo izražajni. Ovo tvori svojevrsnu cjelinu jedinstvene boje zvuka, koja može podsjećati na violončelo, klarinet i engleski rog s polumetalnom notom koja mu sveukupno daje jedinstven izričaj“⁵⁹

U ovom djelu saksofoni nemaju orkestralni solo, već nadopunjuju boju orkestra i dupliraju ostale instrumente. Saksofon tada nije bio nimalo popularan instrument u Njemačkoj pa je adekvatne i profesionalne svirače bilo teško naći. Strauss je bio primoran cijelu dionicu saksofona označiti s *ad libitum* pa je to razlog za često nekorištenje saksofona.⁶⁰ Dirigent i skladatelj Gunther Schuller, koji je dirigirao izvedbama sa i bez saksofona, komentirao je:

„Ne služe ničemu osim tome da dupliraju druge instrumente“, rekao je. „U djelu je nekoliko fuga u kojima bas saksofon duplira violončela. Ali volim to jer pridonosi otvorenosti, pa čak i grubosti te bukoličnoj energiji glazbe koja je bez nje nepotpuna.“⁶¹

U originalnoj partituri Strauss je pisao za sopran u C, alt u F, bariton u F i bas u C, ali budući da ove vrste saksofona nikada nisu postojale ili su napravljene u vrlo malom broju, u praksi se djelo izvodi sa sopranom u B, altom u Es i dva baritona u Es. Dionica basa zapisana je u drugom baritonu, koji može odsvirati sve potrebne tonove ako ima dodatnu tipku za a mali.

⁵⁸ Pituch, David. *A Reception History of the Saxophone Between 1918 and 1942: The Origins of the Classical Saxophone Playing Tradition*. Columbia College Missouri, Northwestern University, lipanj 1998., str. 123

⁵⁹ Berlioz, Strauss. *Instrumentationslehre*. CF Peters, Edition Peters 3120, Leipzig, 1905.

⁶⁰ Hemke, str. 302

⁶¹ Segell, str. 257

5

Sop. $\text{♩} = 120$
ff tutti *sfz* *f*

Bar. I

6

f

158

Sop. $\text{♩} = 144$ *f* *ff* *accel.*

Alto *f* *molto cresc.* *ff*

Bar. I *ff*

Bar. II *ff*

159

a tempo *ff*

Notni primjer 6: Ulomak iz orkestralnih dionica za Simfoniju Domesticu.⁶² Prvi tonovi saksofona u ovoj simfoniji nalaze se u partituri u predtaktu broja 5. Slika prikazuje dionice saksofona od predtakta broja 5 do četvrtog takta broja 6 te dva takta prije broja 158 do dva takta poslije broja 159.

⁶² Ronkin, Frascotti, str. 39-40

8.4. Modest Petrovič Musorgski – *Slike s izložbe*, ar. Maurice Ravel

Slike s izložbe suite je od deset stavaka iz 1874. koju je 1922. Maurice Ravel orkestrirao. Musorgski je inspiraciju za suitu pronašao u slikama s izložbe dragoga prijatelja i slikara Victora Hartmanna, koji je umro godinu ranije.⁶³ Ravel je 1922. na molbu dirigenta Bostonskog simfonijskog orkestra, Sergeja Kusevickog, orkestrirao djelo, a saksofon je koristio za temu u *Starom dvorcu*, drugom stavku suite, koji oslikava Hartmannov stari dvorac u Italiji.⁶⁴ Stavak počinje melodijom na fagotu, a glavnu temu donosi alt saksofon. Kasnije, temu iznosi flauta, ali u drugačijem obliku.

⁶³ https://en.wikipedia.org/wiki/Pictures_at_an_Exhibition , (pristup: 22.05.2023.)

⁶⁴ <https://www.laphil.com/musicdb/pieces/557/pictures-at-an-exhibition-arr-ravel> , (pristup: 22.05.2023.)

20 $\text{♩} = 56$ *molto cantabile con dolore*
Solo
p vibrato

21 3

22

23 6 *espress.*

24 6 *espress.* 25

31 *espress.*

32 *pp*
p

Notni primjer 7: Solo alt saksofona u drugom stavku suite.⁶⁵ Saksofon se pojavljuje kroz cijeli stavak te iznosi glavnu temu. U partituri solo započinje u taktu br. 7 te završava u taktu br. 47. Na kraju stavka se ponovo pojavljuje od takta br. 96 do takta br. 108.

8.5. Sergej Prokofjev – *Romeo i Julija*, suite 1. i 2., Op. 64

Ovaj balet, baziran na tragediji Williama Shakespearea, premijerno je izveden 1938. godine, a Prokofjev je glazbu iz baleta iskoristio za tri orkestralne suite i situ za klavir.⁶⁶ Tenor saksofon pojavljuje se u prvoj i drugoj suiti, kao solo instrument i kao instrument koji duplira ostale, kao klarinet, bas klarinet, francuski rog ili fagot. Sola se pojavljuju u drugoj suiti, u stavcima *The Montagues and the Capulets*, *Juliet*, *the Little Girl* i *Dance of the Maids from the Antilles*.

⁶⁵ Ronkin, Frascotti, str. 10

⁶⁶ [https://en.wikipedia.org/wiki/Romeo_and_Juliet_\(Prokofiev\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Romeo_and_Juliet_(Prokofiev)) , (pristup 18.05.2023.)

I. The Montagues and the Capulets



Notni primjer 8: Solo iz prvog stavka druge suite.⁶⁷ Tematski materijal druge teme javlja se prvo u gudačima, pa zatim u tenor saksofonu. U partituri se pojavljuje u drugom taktu nakon broja 9.

8.6. Aram Hačaturjan – *Ples sablji* (iz baleta *Gajane*)

U ovom baletu iz 1942. pojavljuje se vjerojatno nepoznatiji Hačaturjanov glazbeni komad, *Ples sablji*. *Gajane* je balet napisan za baletnu kuću *Kirov*, a bazirao se na ranijem baletu armenskog skladatelja kojeg je planirao nazvati *Radost (Happiness)*.⁶⁸ Glazba u *Plesu sablji*, stavku u zadnjem činu baleta, bazirana je na armenskoj narodnoj pjesmi koja se obično izvodi na tamošnjim vjenčanjima.⁶⁹ Solo na alt saksofonu pojavljuje se u B dijelu stavka, koji je za razliku od prvoga dijela dosta melodičniji.

⁶⁷ Ronkin, Frascotti, str. 54

⁶⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Sabre_Dance#Classical_performances_and_recordings , (pristup 19.05.2023.)

⁶⁹ <https://classicalexburns.com/2021/05/06/aram-khachaturian-sabre-dance-bombastic-artistry/> , (pristup 19.05.2023.)

Presto ♩ = 184 Solo **5**
f *espressivo e cantabile*

6
mf *molto espr.*

Notni primjer 9: Solo na alt saksofonu u Plesu sablji.⁷⁰ Iznosi se zajedno s gudačima, a u partituri započinje u predtaktu broja 5.

8.7. Dmitrij Šostakovič, Levon Avotmjan: *Suita za raznovrsni orkestar (Suite for variety orchestra)*

Suita za raznovrsni orkestar premijerno je izvedena tek 1988., trinaest godina nakon skladateljeve smrti.⁷¹ Radi se o suiti od osam stavaka koju je aranžirao Šostakovičev dobar prijatelj Levon Avotmjan koji je za života skladatelja redovito aranžirao za orkestar njegovu glazbu pisanu za film, balet i kazalište. Naime, Avotmjan bi znao orkestrirati pojedina djela bez skladateljeva nadzora i s blagim dopuštenjem, a za ovo djelo ne postoji rukom pisana partitura Šostakoviča.⁷² Djelo je često zamijenjeno za dvije *Suite za jazz orkestar* koje je napisao 1934. i 1938. godine zbog korištenja slične instrumentacije i „zabavnog“ karaktera. U ovo je djelu saksofon izrazito značajan te je

⁷⁰ Ronkin, Frascotti, str. 36

⁷¹ McBurney, Gerard. *Shostakovich: Work List*. Boosey & Hawkes, ožujak 2023., str. 230.

⁷² Yakubov, Manashir. *Сюита для эстрадного оркестра или Сюита для джаз-оркестра № 2?*. Wulfson, Alexei (ur.). *Шостакович: между мгновением и вечностью*. St. Petersburg, 2020., str. 329.-330.

vrlo često eksponiran kao solo instrument, a u partituri su zapisana dva alt i dva tenor saksofona. Najpoznatiji stavak ove suite, *Valcer 2*, započinje upravo temom na alt saksofonu koju kasnije ponavljaju gudači i francuski rogovi, a kasnije i trombon.

Вальс 2 VII Waltz 2

209

Allegretto poco moderato

Notni primjer 10: Početak Valcera 2.⁷³ Alt saksofon je nositelj teme koja započinje u petom taktu.

9. ZAKLJUČAK

Izostanak saksofona iz standardnog sastava simfonijskog orkestra tijekom 19. i 20. stoljeća može se pripisati kombinaciji različitih čimbenika. Moglo bi se reći da su skladatelji već bili potpuno zadovoljni zvukovnim mogućnostima orkestra. No što je bilo s onima koji su poticali ideju o korištenju saksofona, a nisu ga koristili u vlastitim simfonijskim djelima? Možda su imali manjak pouzdanja u instrument i u njegova tvorca, ili su vjerovali da mu je potrebno još vremena za razvoj. Mnogobrojne optužbe

⁷³ DSCH Publishers, ur. Iakubov, Manashir. *Suite for Variety Stage Orchestra*. Moskva, 2006. str. 209.

i sumnja u autentičnost stvorile su mu lošu reputaciju, pa bi se moglo reći da je žrtva kreativnosti vlastitog tvorca, no i zavisti ostalih pariških glazbara. Također, zbog sličnosti s drugim puhačkim instrumentima, često je bio podcijenjen te smatran kao „pristojna zamjena“ za klarinet, fagot ili obou. Kao klasični saksofonist, smatram da je velika šteta da se saksofon nije uspio izboriti za više prostora u orkestralnim partiturama, jer bi svojom pojavom, dinamičkim i zvukovnim spektrom te bojom mogao uvelike pridonijeti simfonijskim djelima.

10. LITERATURA

1. Howe, Robert. *The Invention and Early Development of the Saxophone*. Journal of the American Musical Instrument Society 29, 2003.
2. Segell, Michael. *The Devil's Horn: The Story of the Saxophone, From Noisy Novelty to King of Cool*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2005.
3. McBride, William. *The Early Saxophone in Patents 1838-1850 Compared*. The Galpin Society Journal 35, ožujak 1982.
4. Horwood, Wally. *Adolphe Sax, 1814-1894: His Life and Legacy*. England: Egon Publishers Ltd., 1983.
5. Hemke, Frederick. *The Early History of the Saxophone*. DMA diss., University of Wisconsin, 1975.
6. Berlioz, Hector. *Nouvelle salle des concerts d'Adolphe Sax*. Journal des débats, 14. veljače 1847.
7. Harskamp, Jaap. *The Saxophone: Born in Belgium, Raised in the USA*. <https://www.newyorkalmanack.com/2020/10/saxophone-born-in-belgium-raised-in-the-usa/> (pristup: 1.05.2023.)
8. Kastner, Georges. *Méthode complète et raisonnée de Saxophone*. Paris: Brandus et Cie, 1844.
9. Liley, Thomas. *Invention and Development*. The Cambridge Companion to the Saxophone, ur. Richard Ingham, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
10. Berlioz, Hector. *Nouvelles: Instruments de Adolphe Sax*. Journal des débats, 12. lipnja 1842.
11. Blanchard, Henri. *Adolphe Sax*. Revue et gazette musicale de Paris 10/37, 10. rujna 1843.
12. Kochnitzky. *Sax and His Saxophone*
13. Cottrell, Stephen. *The Saxophone*. New Haven: Yale University Press, 2012.
14. La May, Thomasin. Revidirao A. Carter, Stewart. *Kastner, Jean-Georges*. Grove Music Online, Oxford Music Online, <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.14753> (pristup: 3.05.2023.)
15. The Operatic Saxophone. *Adolphe Sax at the Paris Opéra*

16. De Keyser, Ignace. Ur. Polk, Keith i Carter, Stewart. *Adolphe Sax and the Paris Opéra*. Brass Scholarship in Review: Proceedings of the Historic Brass Society Conference, Cité de la Musique, Paris, 1999. United Kingdom: Pendragon Press, 2006.
17. Smith, Richard Landham. *Thomas, (Charles Louis) Ambroise*. Grove Music Online, Oxford, <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.27856> (pristup: 5.05.2023.)
18. IMSLP, *Hamlet* (Thomas, Ambroise), <https://s9.imslp.org/files/imglnks/usimg/1/15/IMSLP671409-PMLP71725-Thomas-HamletFS.btv1b10071189w.pdf>
19. The Operatic Saxophone. *Ambroise Thomas, the Father of Operatic Saxophone*
20. Macdonald, Hugh. *Bizet, Georges*. Grove Music Online, Oxford Music Online, <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.51829> (pristup: 5.05.2023.)
21. The Operatic Saxophone. *Georges Bizet, L'Arlésienne*
22. Ferraro, Matthew. *The Missing Saxophone: Why the Saxophone Is Not a Permanent Member of the Orchestra*. Youngstown State University, svibanj, 2012.
23. Waterhouse, William, ur. Lyndesay G. Langwill, *The New Langwill Index. Dictionary of Musical Wind-instrument Makers and Inventors*. London, Bingham, 1993.
24. Deans, Kenneth N. *A Comprehensive Performance Project in Saxophone Literature withan Essay Consisting of Translated Source Readings in the Life of Adolphe Sax*. DMA dis., University of Iowa, 1980.
25. Trier, Steven. *The Professional Player*. Ingham
26. Cipolla, Frank J. *Gilmore, Patrick S*. Grove Music Online. Oxford Music Online. <http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/11152>, vidjeti i Noyes. *Edward A. Lefebre*
27. Lindemeyer. *Celebrating the Saxophone*, str. 30; Noyes, str. 3; Dryer-Beers. *Influential Soloists*. Ingham
28. Murphy, Joseph M. *Saxophone Instruction in American Music Schools before 1940*. *The Bulletin of Historical Research in Music Education* 18, rujan 1996.

29. *Boléro*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Bol%C3%A9ro>, pristup 16.5.2023.
30. *Jazz in Europe*, <https://ehne.fr/en/encyclopedia/themes/arts-in-europe/art-europe-challenged-other/jazz-in-europe>, pristup 16.5.2023.
31. *Ravel: 15 facts about the great composer*,
<https://www.classicfm.com/composers/ravel/guides/ravel-15-facts/gershwin-ravel-13/>, pristup 17.5.2023.
32. *Marcel Mule Interview. (Extract from Vandoren Video)*
<https://www.youtube.com/watch?v=As-Vy7zdqGE#t=06m19s>, pristup 16.5.2023.
33. *A Beginner's Guide to Boléro by Maurice Ravel*,
<https://www.youtube.com/watch?v=uGYuL21zQic>, pristup 16.5.2023.
34. Ronkin, Frascotti. *The Orchestral Saxophonist (Volume One)*. Roncorp publications
35. [https://en.wikipedia.org/wiki/Symphonic_Dances_\(Rachmaninoff\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Symphonic_Dances_(Rachmaninoff)), pristup 17.5.2023.
36. <https://www.gramophone.co.uk/features/article/rachmaninov-s-symphonic-dances-a-guide-to-the-best-recordings>, pristup 17.5.2023.
37. Pituch, David. *A Reception History of the Saxophone Between 1918 and 1942: The Origins of the Classical Saxophone Playing Tradition*. Columbia College Missouri, Northwestern University, lipanj 1998.
38. Berlioz, Strauss. *Instrumentationslehre*. CF Peters, Edition Peters 3120, Leipzig, 1905.
39. https://en.wikipedia.org/wiki/Pictures_at_an_Exhibition
40. <https://www.laphil.com/musicdb/pieces/557/pictures-at-an-exhibition-arr-ravel>
41. [https://en.wikipedia.org/wiki/Romeo_and_Juliet_\(Prokofiev\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Romeo_and_Juliet_(Prokofiev)), pristup 18.5.2023.
42. https://en.wikipedia.org/wiki/Sabre_Dance#Classical_performances_and_recordings, pristup 19.5.2023.
43. <https://classicalexburns.com/2021/05/06/aram-khachaturian-sabre-dance-bombastic-artistry/>, pristup 19.5.2023.
44. McBurney, Gerard. *Shostakovich: Work List*. Boosey & Hawkes, ožujak 2023. str. 230.

45. Yakubov, Manashir. *Сюита для эстрадного оркестра или Сюита для джаз-оркестра № 2?*. Wulfson, Alexei (ur.). *Шостакович: между мгновением и вечностью*. St. Petersburg, 2020. str. 329.-330.
46. DSCH Publishers, ur. Yakubov, Manashir. *Suite for Variety Stage Orchestra*. Moskva, 2006. str.209.

11. SADRŽAJ ILUSTRACIJA I NOTNIH PRIMJERA

Ilustracija 1: Saxova tvornica u No. 10 Rue Neuve Saint-Georges u Parizu https://www.newyorkalmanack.com/2020/10/saxophone-born-in-belgium-raised-in-the-usa/ (pristup: 1.05.2023.).....	2
Ilustracija 2: Saxov originalni nacrt saksofona iz 1846.	3
Notni primjer 1: Početak sola na alt saksofonu u drugom činu u stavku Recit et Prologue	8
Notni primjer 2: Solo na alt i bariton saksofonu u četvrtom činu u sceni La Freya (Polka)	9
Notni primjer 3: Saksofonski solo iz prvog stavka Arležanke br. 1 Georgesa Bizeta	10
Notni primjer 4: Saksofonski solo u Boleru	17
Notni primjer 5: Solo na alt saksofonu u prvom stavku Simfonijskih plesova.....	18
Notni primjer 6: Ulomak iz orkestralnih dionica za Simfoniju Domesticu	20
Notni primjer 7: Solo alt saksofona u drugom stavku suite	22
Notni primjer 8: Solo iz prvog stavka druge suite.....	23
Notni primjer 9: Solo na alt saksofonu u Plesu sablji	24
Notni primjer 10: Početak Valcera 2	25